

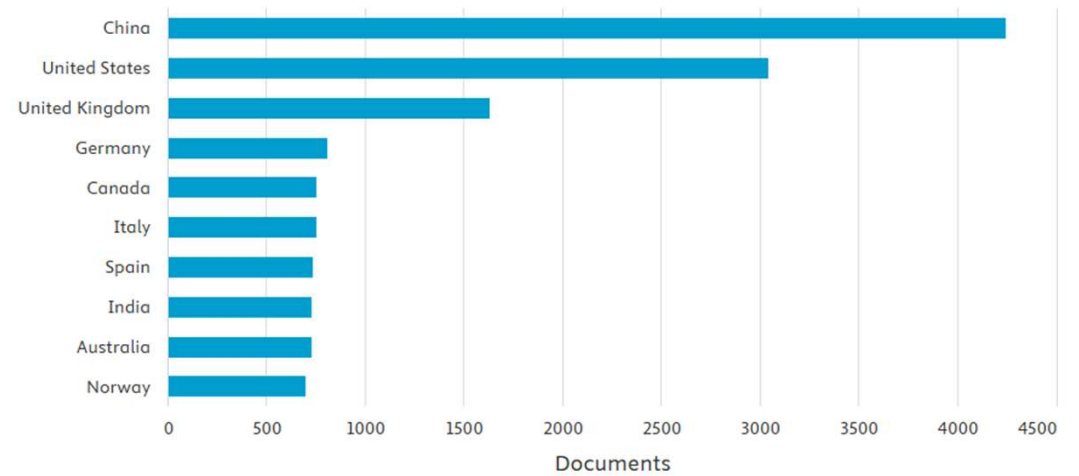
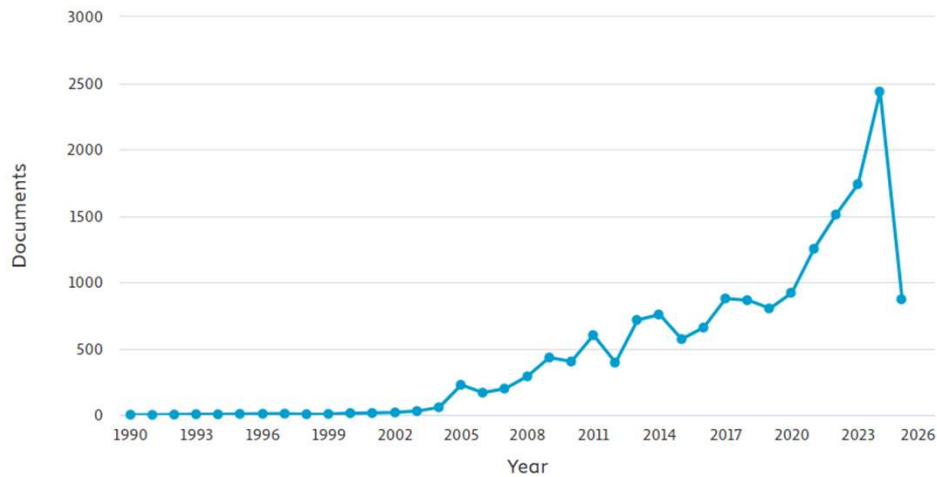
SÜSINIKU (CO₂) PÜÜDMISE VÕIMALIKKUS JA TEHNOLOOGIAD

Oliver Järvik

TALLINNA
TEHNIKAÜLIKOOL

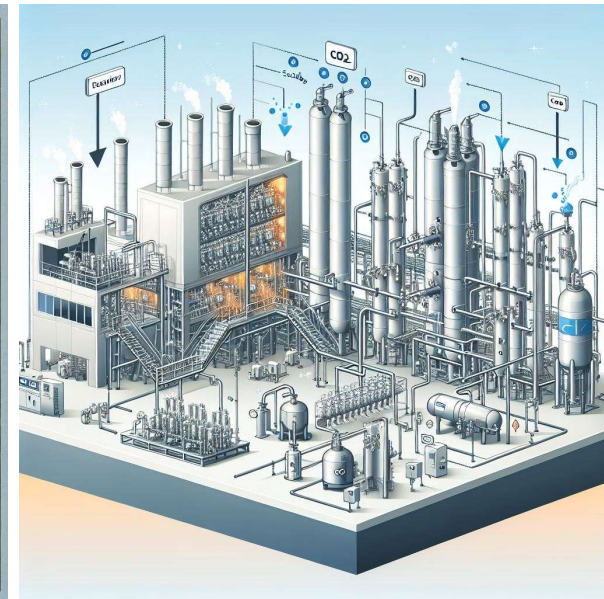
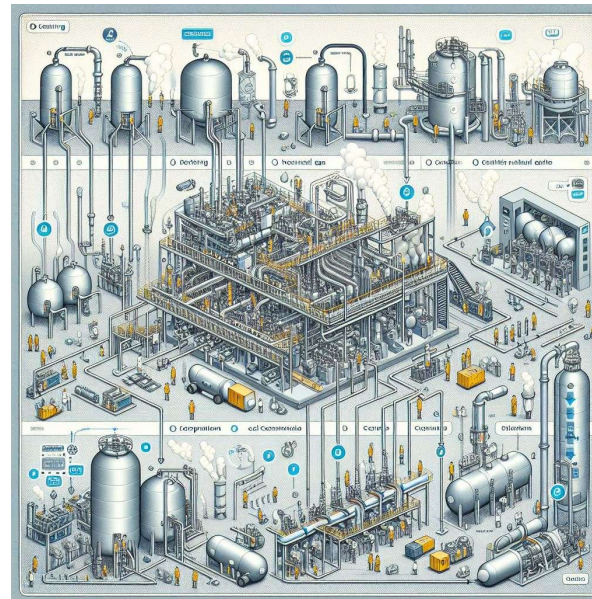
CO₂ PÜÜDMISE AJALOOST

- Märksõnad: CO₂ AND capture AND technology

CO₂ PÜÜDMINE JA ERALDAMINE

- CO₂ püüdmine – **põlemisgaasid**, kus CO₂ kontsentratsioon on tihti madal:
  - Energeetika, keemiatööstus (sh metallide tootmine)
- CO₂ separatsioon/eraldamine tööstuses – kõrgeid CO₂ kontsentratsioonid, kõrgeid rõhuid
  - Maagaasi töötlemine (aastakümneid kasutusel) – kuni 10,6 Mta
  - Vesiniku tootmine (aastakümneid kasutusel)

Copiloti nägemus CO₂ maagaasist (vasakul) ja sünteetisgaasist (paremal) eraldamise tehnoloogilistest protsessidest

KUS VÕIKS KASUTADA CO₂ PÜÜDMIST?

- CO₂ püüdmist mõjutavad parameetrid:
  - CO₂ kontsentratsioon / osarõhk [$p_i = y_i P$] – üldiselt vahemikus 1 kuni 35%
CO₂ ↑, maksumus↓
  - Gaasivoo rõhk – mõjutab edasist CO₂ käitlemist:
rõhk ↑, maksumus↓

Tööstus	CO ₂ punktallikas	CO ₂ osarõhk (märg) (kPa)	Gaasivoo rõhk (kPa)	Sisemine CO ₂ püüdmine
Energeetika	Maagaasi kombineeritud tsükliga (NGCC) elektrijaam	3,8-4,6	Atm	Ei
	Söeelektrijaam	12,2-14,2	Atm	Ei
	Biomassil/jäätmetel töötav elektrijaam	10,1-12,2	Atm	Ei
Elektrienergia / tööstuslik soojus Nafta rafineerimine / naftakeemia	Maagaasil töötav elektri- ja/või soojusjaam (avatud tsükkel)	4,1-8,1	Atm	Ei
	Katalüütiline krakkimine	10,1-14,2	Atm	Ei
	Protsessi kütteseade	8,1-10,1	Atm	Ei
	Etüleenitootmise aurukrakkimine	7,1-12,2	Atm	Ei
	Metaani auruga reformimine vesiniku tootmiseks	300-480	2000-3000	Ei
	Etüleenoksiidi tootmine	>92	Atm	Jah
	Tsement	Pöördahju põlemisgaasid	~18	Atm
Tselluloos ja paber	Eelkaltsineerija	20-30	Atm	Ei
	Lubjaahi	~16	Atm	Ei
Raud ja teras	COREXi sulatamise redutseerimisprotsess	32-35	Atm	Ei
	Körgahi	17-28	Atm	Ei
	Lubjaga kaltsineerimine	7,1-8,1	Atm	Ei
	Paagutusahi	3,7-4,2	Atm	Ei
Alumiinium	Alumiiniumisulatus	0,8-11	Atm	Ei
Väetis	Söe gaasistamise sünteesigaasiks	750-2500	3000-6000	Jah*
	Maagaasi reformimise sünteesigaasiks	300-1200	2000-3000	Jah*
Maagaas	Maagaasi töötlemine	Erinevad, kuni 5000	900-8200+	Jah, happeliste gaaside eemaldamine
Bioetanool	Etanooli käärivamine	>85	Atm	**

*CO₂ eraldatakse H₂-st järgnevas ammoniaagi tootmiseks
 **Vajalik on ainult gaasi kuivatamine ja järgnev komprimeerimine

[Global CCS Institute, 2021. TECHNOLOGY READINESS AND COSTS OF CCS]

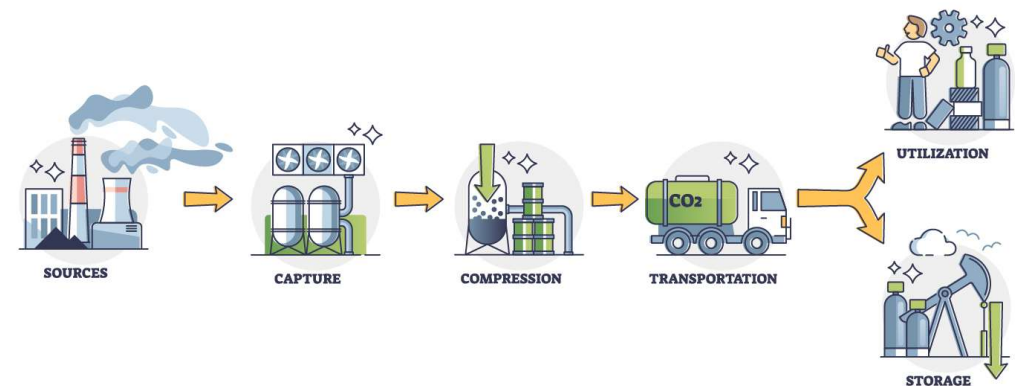
CO₂ PÜÜDMINE: KUS OLEME?

- NB! CO₂ püüdmiseks klassifitseeruvad need projektid, kus CO₂ ei emiteerita atmosfääri
- Olemasolevad CO₂ püüdmise / eraldamise võimsused (~52 Mt/a) ja püütud CO₂ käitlemine:

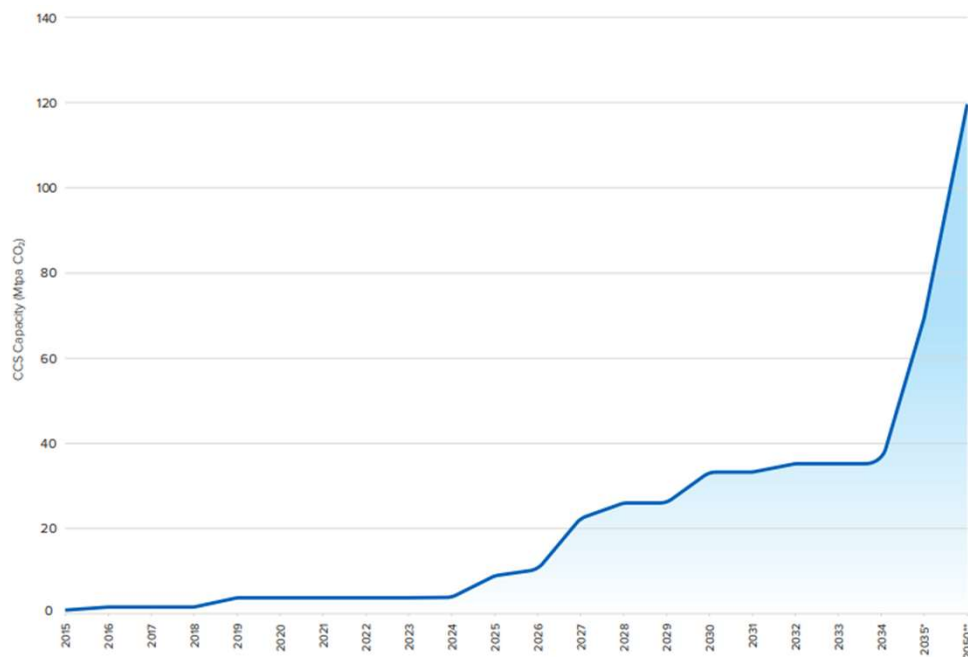
Toode/valdkond	Arv	Tootlikkus, Mt CO ₂ /a
H ₂ /NH ₃ /Väetis	7	0,3 – 3
Maagaasi töötlemine	16	0,16 – 10,6
Elektrienergia ja soojuse tootmine	4	0,002 – 1,4
Etanooli tootmine	5	0,1 – 1
Nafta rafineerimine	2	0,3 – 1,6
Keemia	6	0,05 – 1
Raua ja terase tootmine	1	0,8
Tsemenditööstus	1	0,2
DAC (õhust püüdmine)	4	0,001 – 0,03

KUHU?

- EOR – 32 projekti
- Ladustamine – 12 projekti
- Mineraalne karboniseerimine – 3 projekti

CO₂ PÜÜDMINE: KUHU PLAANITAKSE JÕUDA?

- Erinevas arengujärgus kommertsiaalsed+piloot ja eksperimentaalsed CCS rakendused

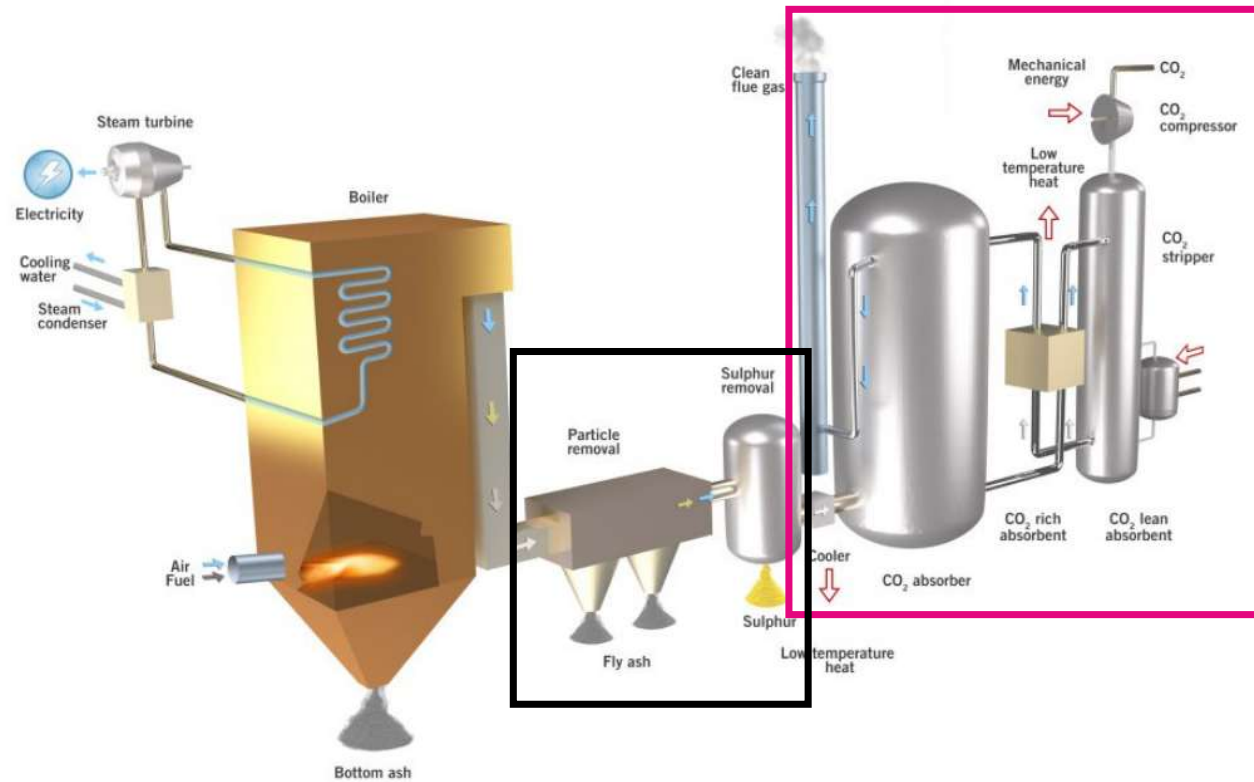
Toode/valdkond	Arv
H ₂ /NH ₃ /Väetis	63
Biomassist energia tootmine	18
Tsement / lubi / betoon	31
Keemia	20
CO ₂ transport / ladustamine	196
Etanool	53
Raua ja terase tootmine	7
Maagaas	35
Nafta rafineerimine	16
Elektrienergia ja soojuse tootmine	74
DAC (õhust püüdmine)	12

[Global CCS Institute andmebaas]

Euroopas ~190
 Põhja-Ameerikas ~311
 Aasia+Okeaania ~75

} **Tootlikkus**
360 Mt CO₂

MIDA TÄHENDAB CO₂ TEHNOLOOGIATE RAKENDAMINE?

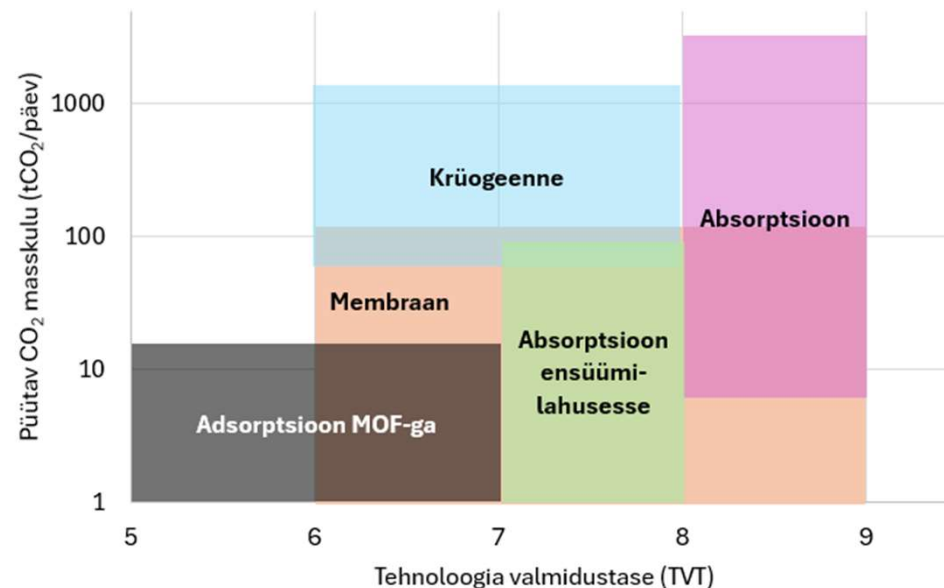

CO₂ PÜÜDMINE: VÕIMALIKUD TEHNOLOOGIAD

	Meetod	TVT	Püütava CO ₂ kulu, t/päev	Energiakulu, GJ/t
Protsessieelne püüdmine	Absorptsioon (keemiline)	9	20 kuni >3000	1 kuni 3
	Absorptsioon (füüsikaline)	9	100 kuni >10000*	>0,3 (2,3) _{el} +(1/3) _{th}
Protsessis püüdmine	Hapnikus põletamine	8	>10000*	1,5-1,7
	Hapnikukandja ringlus (sh kaltsiumi ringlus)	6	>10000*	
Protsessijärgne püüdmine	Absorptsioon (keemiline)	8-9	1 kuni >10000*	1,0-5,5
	Absorptsioon (füüsikaline)	9	1500	1-1,7
	Krüogeenne	6-8	250 kuni >10000*	0,2-2
	Membraan	6-9	1 kuni >10000*	0-2,9
	Adsorptsioon	7-9	10 kuni 5000*	0-2,8
	Kõikuvrõhuga adsorptsioon	9	68-2700*	>0
DAC		5-7	10 kuni >1400	(4-12) _{th} + (0,9-3,2) _e

* CO₂ püüdmiseks ehitatud suurimad üksikud seadmed on võimalised separeerima protsessi gaasivoost umbes 1,5 Mt CO₂ aastas ehk ligikaudu 4100 t CO₂ ööpäevas.

CO₂ järelpüüdmise tehnoloogiad ja nende TVT-d

PERSPEKTIIVSED CO₂ PÜÜDMISE TEHNOLOOGIAD

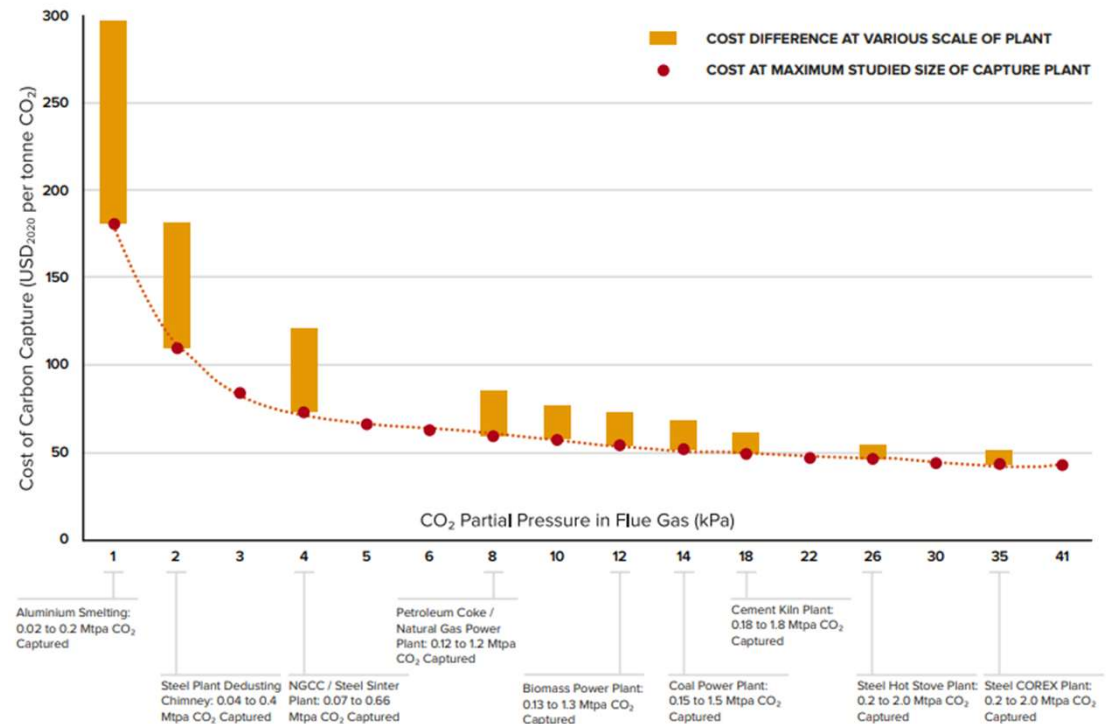
	Absorptsioon	Membraan	Adsorptsioon	Krüogeenne
Positiivne	<ul style="list-style-type: none"> Kõrge TVT Suur CO₂ eraldamise kiirus/tootlikkus Rakendatav erinevatel rõhkudel Rakendatav erinevates mastaapides ja erinevate CO₂ kontsentratsioonide korral 	<ul style="list-style-type: none"> Üldiselt madalad kapitali- ja opereerimiskulud Väikesed mastaabid Lihtne opereerida 	<ul style="list-style-type: none"> Potentsiaalselt lai adsorbentide valik Adsorbentidel üldiselt suur CO₂ mahtuvus Võimalik opereerida erinevatel tingimustel 	<ul style="list-style-type: none"> Võimaldab saada suure puhtusega CO₂ Sobiv kõrgete CO₂ kontsentratsioonide korral
Negatiivne	<ul style="list-style-type: none"> Suur energiakulu absorbendi regenereerimiseks Absorbendi korrosiivsed omadused Absorbendi stabiilsus 	<ul style="list-style-type: none"> Tundlik lisanditele Ei sobi kõrgete temperatuuride korral Membraani hind võib olla väga kõrge 	<ul style="list-style-type: none"> Suur rõhulang Tundlik gaasis olevatele lisanditele Adsorbent on ebastabiilne 	<ul style="list-style-type: none"> Kõrge kapitalikulu Kõrged opereerimiskulud Potentsiaalsed soojusülekanne probleemid Ummistumise oht

TEHNOLOGIATE PAKKUJAD

CO₂ PÜÜDMISE MAKSUMUS

- Sõltub oluliselt eelnevast tehnoloogiast, st gaasi parameetrid määravad kasutatava tehnoloogia, selle parameetrid ning maksumuse
  - Kõrge CO₂ osarõhk
    - Efektivsem protsess → madalamad kapitalikulud
    - Füüsikaline absorptsioon → odavam tehnoloogia; madalamad opereerimiskulud
  - Kõrge rõhk
    - väiksem gaasi maht → madalamad kapitalikulud
  - Madal CO₂ osarõhk
    - Selektiivsed absorbendid → kallim tehnoloogia; kõrgemad opereerimiskulud
- Kui suur osa CO₂ püütakse?

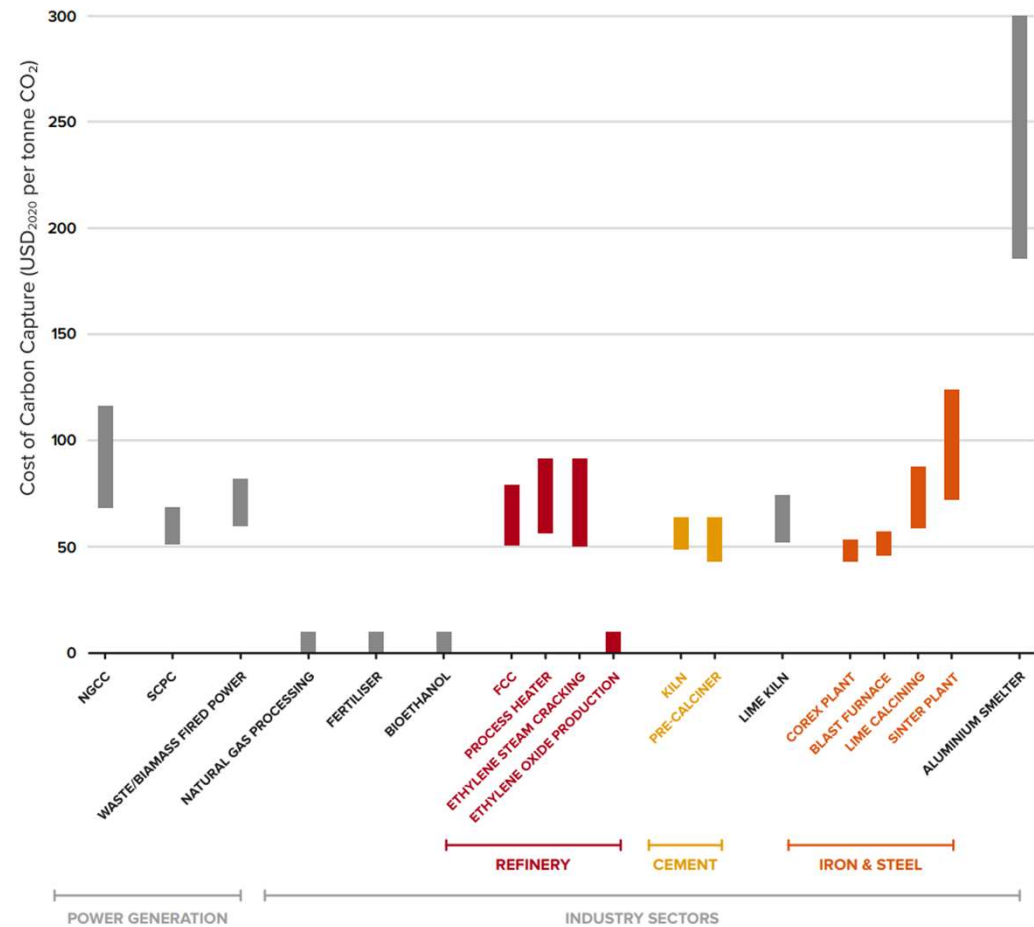

CO₂ püüdmise maksumuse sõltuvus CO₂ kontsentratsioonist ja mastaabist

[Global CCS Institute, 2021. TECHNOLOGY READINESS AND COSTS OF CCS]

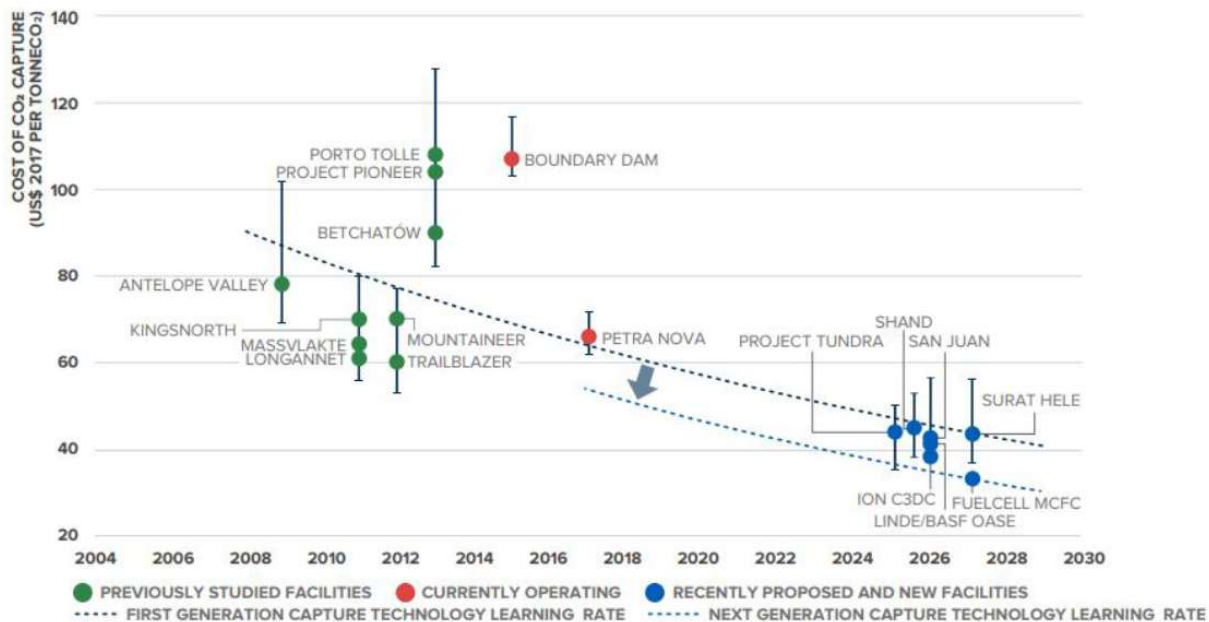
CO₂ PÜÜDMISE MAKSUMUS

- CO₂ püüdmise maksumus sõltub projektist/objektist:
  - Suurus/tootlikkus
  - Asukoht
  - CO₂ voo omadused
- Tehnoloogia on ülioluline, kuid see pole ainus hinda mõjutav tegur. Kogumaksumus koosneb järgmistest kuludest:
  - CO₂ püüdmine
  - CO₂ kuivatamine ja kokkusurumine/veeldamine (olenevalt transpordimeetodist)
  - CO₂ transport torujuhtme, laeva või veoautoga
  - CO₂ ladustamine ning ladustatud CO₂ seire ja kontrollimine

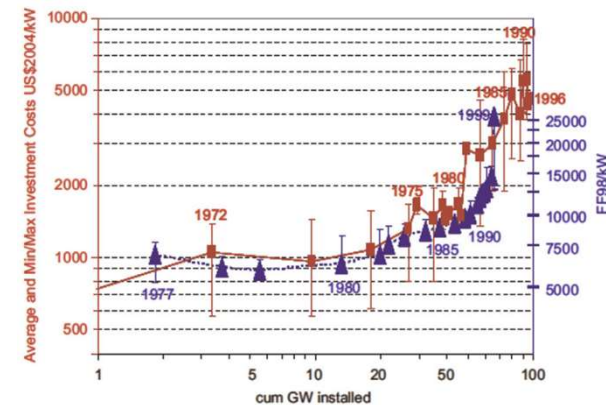

[Global CCS Institute, 2021. TECHNOLOGY READINESS AND COSTS OF CCS]

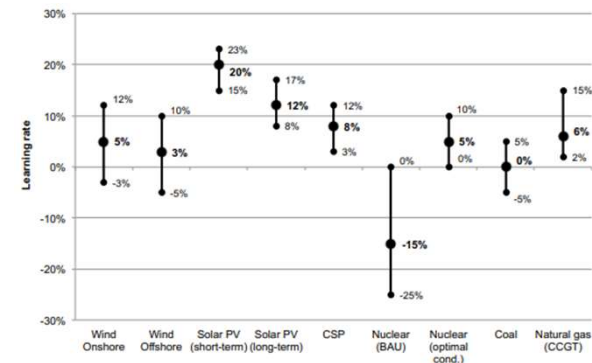
CO₂ PÜÜDMISE MAKSUMUS – KUIDAS SEE VÕIKS MUUTUDA?

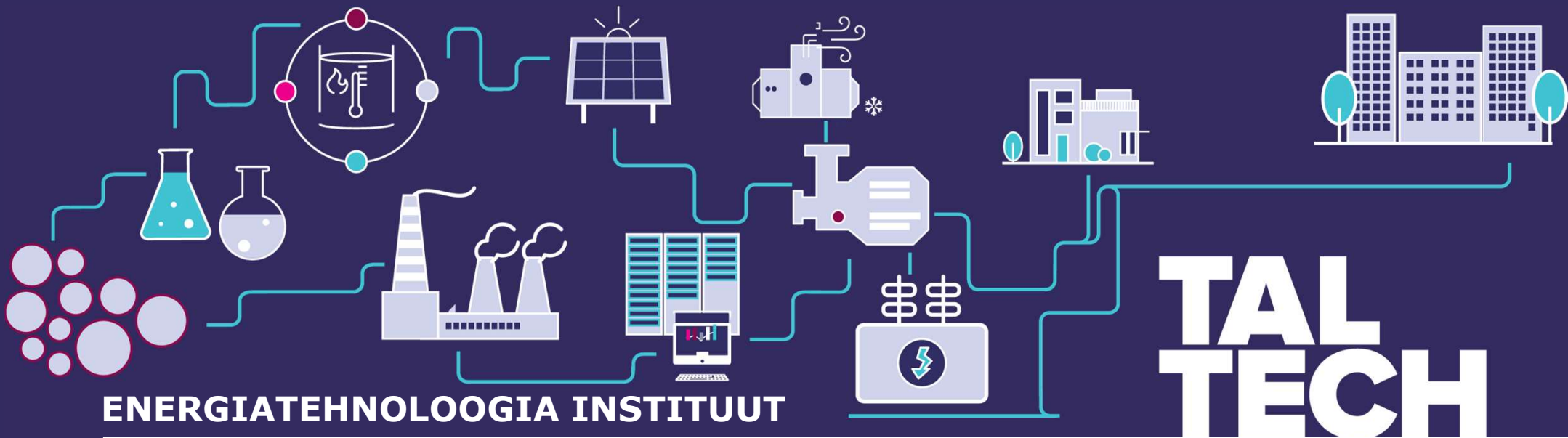
CO₂ püüdmise tehnoloogiate õppimiskõver
[WP3 Scale and Cost Reduction. Scottish Net Zero Roadmap]

Tuumareaktorite õppimiskõver
[DOI: 10.1016/j.enpol.2015.06.011]

Erinevate energia tootmisvõimsuste õppimiskiirus
[DOI: 10.1016/j.rser.2017.08.077]

TÄNAN!

oliver.jarvik@taltech.ee

**TALLINNA
TEHNIKAÜLIKOO**